

Socialdepartementet

Yttrande över slutbetänkande Ett smittskydd för framtiden (SOU 2026:25)

Region Kalmar län har getts möjlighet att yttra sig över slutbetänkandet ett smittskydd för framtiden (SOU 2026:25).

Region Kalmar län välkomnar utredningens ambition att modernisera smittskyddet och att skapa förutsättningar för en mer flexibel, ändamålsenlig och individanpassad tillämpning av lagstiftningen. Regionen delar i huvudsak utredningens inriktning och ställer sig bakom flertalet av utredningens förslag, men lämnar nedanstående kommentarer.

Region Kalmar län vill särskilt lyfta frågor som rör organisation, genomförande och former för samverkan mellan stat, region och kommun. Regionen bedömer att ansvarsfördelning, vårdens och omsorgens komplexa organisatoriska sammanhang, kompetensförsörjning och praktiskt genomförande har stor betydelse för hur väl utredningens intentioner kan omsättas i verksamheternas vardag.

Region Kalmar län välkomnar särskilt att vårdhygien har fått en stärkt position i utredningen.

Avsnitt 5.6–5.15 – Råd, stöd och förhållningsregler

Region Kalmar län delar utredningens ambition att stärka individens delaktighet och att i första hand uppnå följsamhet genom information, dialog, råd och stöd, men vill samtidigt framhålla att detta redan idag utgör en självklar del av hälso- och sjukvårdens uppdrag. För majoriteten av personer som omfattas av smittskyddslagstiftningen är information, rådgivning och frivillig medverkan också fullt tillräckligt för att uppnå god följsamhet. Regionen ser därför inte förhållningsregler och råd som alternativa styrmedel, utan som ömsesidigt förstärkande delar av samma system. Råd och stöd bör även fortsättningsvis utgöra den primära vägen till följsamhet, men inom ramen för en tydlig nationell struktur av förhållningsregler som anger samhällets grundläggande krav för att förebygga smittspridning.

Region Kalmar län vill samtidigt betona att förhållningsregler fyller en viktig funktion även när de inte används aktivt. De bidrar till tydlighet, normbildning, förutsägbarhet och likvärdig tillämpning över landet. Förhållningsreglerna utgör dessutom ett stöd för behandlande läkare i bedömningar och kommunikation med patienten genom att tydliggöra vilka krav samhället ställer för att förebygga smittspridning. Därför finns en risk att förhållningsreglernas betydelse som gemensam nationell normativ grund underskattas i utredningen. Även fortsättningsvis bör det finnas en tydlig nationell bas av väl definierade förhållningsregler som kan tillämpas likvärdigt över landet. Samtidigt delar regionen utredningens uppfattning att förhållningsregler bör vara proportionerliga och begränsas till sådana åtgärder som har tydlig betydelse för att förebygga smittspridning. Det bör finnas möjlighet att anpassa tillämpningen utifrån faktisk smittsamhet och individuella omständigheter.

Modern diagnostik och behandling innebär att smittsamheten vid samma diagnos kan variera avsevärt beroende på exempelvis sjukdomsstadium, behandlingseffekt eller andra individuella omständigheter. Därför bör ett framtida regelverk i högre grad möjliggöra bedömningar som beaktar både diagnos och faktisk smittsamhet.

Region Kalmar län efterfrågar ytterligare förtydliganden kring hur likvärdighet, rättssäkerhet och smittskyddseffekt ska säkerställas inom ramen för den föreslagna modellen, inklusive kriterier för när förhållningsregler ska utfärdas, hur uppföljning ska ske samt vilka nationella stödstrukturer som ska finnas för att främja en enhetlig tillämpning.

Avsnitt 7.3.6 – Regional smittskyddsläkare och organisatorisk placering

Region Kalmar län avstyrker den föreslagna regleringen av organisatorisk placering och efterfrågar ett tydligare resonemang kring vilka effekter som förväntas uppnås genom att smittskyddsläkaren direkt underställs högsta chefsbefattningen under ansvarig nämnd. Den regionala smittskyddsläkaren bör ha en stark och självständig ställning med tydliga mandat att fullgöra sitt uppdrag, men samtidigt bedöms att utredningens intentioner kan uppnås genom flera olika organisatoriska modeller. Lagstiftningen bör därför fokusera på smittskyddsläkarens mandat och oberoende snarare än på en specifik organisatorisk placering. Den frågan behöver ägas av regionerna och regleras olämpligen i lag. Regionernas organisatoriska förutsättningar och ledningsstrukturer skiljer sig åt, varför organisatorisk flexibilitet måste finnas även fortsättningsvis. Region Kalmar län bedömer att det bör finnas utrymme för olika organisatoriska lösningar, förutsatt att smittskyddsläkarens oberoende, mandat och tillgång till ledningsfunktioner säkerställs. Regionen ser inte heller behovet av att ändra benämning från smittskyddsläkare till regional smittskyddsläkare.

Smittskyddsläkaren ska ha en central roll i ledningen av smittskyddsarbetet samt ett tydligt ansvar för verksamhetens inriktning, utveckling och myndighetsutövning. Däremot är det inte självklart att den självständiga myndighetsrollen, ansvaret för ledningen av smittskyddsarbetet och det formella linjeförhållandet ska förenas i samma funktion. Tvärtom riskerar linjeförhållandet att ta fokus från smittskyddsarbetet och innebär i sig inte nödvändigtvis större mandat. Funktionen som smittskyddsläkare utgör en

nationellt begränsad och strategiskt viktig kompetens. Det är därför angeläget att denna kompetens används där den gör störst nytta för smittskyddet. Hur chefsskapet för linjen utformas måste ägas av verksamheterna själva, liksom för övriga verksamheter inom regionerna.

Avsnitt 7.2.11 – Nationell samordning av vårdhygien

Region Kalmar län välkomnar förslaget att stärka den nationella samordningen av vårdhygieniska frågor. Vårdhygien utgör en viktig del av arbetet för att förebygga vårdrelaterade infektioner, begränsa smittspridning och motverka antibiotikaresistens. Regionen ser samtidigt vårdhygien som en central del i ett bredare arbete med infektionsprevention inom vård och omsorg. Vårdhygien, smittskydd och arbete mot antibiotikaresistens är nära sammanlänkade verksamhetsområden med gemensamma mål och betydande behov av samordning. Mot denna bakgrund välkomnas en utveckling som stärker samverkan mellan dessa områden på nationell nivå.

Det finns särskilda fördelar med en stärkt nationell samordning i form av ökad likvärdighet, gemensamma kunskapsunderlag, snabbare spridning av erfarenheter och metodutveckling samt förbättrade möjligheter till samordnat stöd till regioner och kommuner. Detta kan bidra till att minska oönskade regionala skillnader och stärka kvaliteten i det vårdhygieniska arbetet över hela landet. Det finns möjligheter att inom ramen för en stärkt nationell samordning utveckla gemensamma nationella definitioner, indikatorer, uppföljningsmetoder och analysstöd för vårdrelaterade infektioner och andra vårdhygieniskt relevanta händelser. Detta skulle kunna bidra till ökad jämförbarhet, bättre kunskapsunderlag och mer effektivt förbättringsarbete på såväl lokal som nationell nivå.

För att en stärkt nationell samordning ska få avsedd effekt behövs dock en tydligare beskrivning av ansvarsfördelning, samverkansformer och förväntningar på regionala vårdhygieniska funktioner. Detta gäller särskilt i relationen mellan Folkhälsomyndigheten, regionerna och kommunal vård och omsorg. Region Kalmar län vill särskilt uppmärksamma att vårdhygien redan idag har omfattande uppdrag gentemot kommunal vård och omsorg i många regioner, men att formerna för detta stöd varierar betydligt. Om ambitionen är att stärka det vårdhygieniska arbetet i kommunal vård och omsorg bedömer regionen att ansvarsfördelning, samverkansformer, kompetenskrav, resursbehov och uppföljning behöver tydliggöras. Det finns behov av en tydligare nationell modell för hur regioner och kommuner tillsammans kan bedriva ett långsiktigt, samordnat, målstyrt och effektorienterat arbete med infektionsprevention.

Region Kalmar län vill framhålla betydelsen av primärvårdens roll i det samlade arbetet med infektionsprevention. Primärvården utgör för många patienter den första kontakten med hälso- och sjukvården och har en central funktion i arbetet med tidig upptäckt, behandling, uppföljning, antibiotikaanvändning och kontinuitet i vården. Primärvården har också en viktig samverkansroll gentemot kommunal vård och omsorg. Detta perspektiv bör beaktas vid fortsatt utveckling av nationell samordning och samverkan inom vårdhygien och infektionsprevention.

Nationell samordning bör fokusera på gemensamma mål, kunskapsstöd, metodutveckling, erfarenhetsutbyte och uppföljning, samtidigt som regionala

och lokala aktörer ges möjlighet att organisera arbetet utifrån lokala förutsättningar.

Avslutande synpunkter

Region Kalmar län ser en möjlighet att genom stärkt nationell samordning utveckla ett mer sammanhållet arbete med infektionsprevention inom regioner och kommuner. För att uppnå detta behöver vårdhygien, smittskydd, primärvård, specialiserad vård, kommunal vård och omsorg samt arbete mot antibiotikaresistens betraktas som delar av ett gemensamt system med gemensamma mål. I detta perspektiv utgör även vaccinationer och andra preventiva insatser centrala delar av arbetet för att förebygga infektioner, begränsa smittspridning och minska sjukdomsburden i befolkningen. Förskola och skola, inklusive elevhälsan, har viktiga roller i det förebyggande arbetet genom bland annat vaccinationer, informationsinsatser och åtgärder för att begränsa smittspridning. Ett sådant synsätt kan bidra till ökad samordning, tydligare ansvarsfördelning och bättre förutsättningar för ett långsiktigt och effektivt infektionspreventivt arbete.

Genomförandet av utredningens förslag kommer att ställa betydande krav på samordning, planering och förändringsarbete på såväl nationell som regional nivå. För att reformens intentioner ska få genomslag i praktiken krävs inte bara förändringar i lagstiftning och styrdokument, utan även utveckling av kunskapsstöd, informationsmaterial, utbildningsinsatser, digitala system, samverkansformer och organisatoriska arbetssätt. Regionen bedömer att förutsättningarna för informationsutbyte, gemensamma definitioner, ändamålsenlig uppföljning och digitalt stöd behöver beaktas tidigt i genomförandet. Detta är av betydelse för att skapa likvärdiga arbetssätt, möjliggöra nationell uppföljning och ge förutsättningar för effektiv samverkan mellan berörda aktörer.

De strukturer som utvecklas inom ramen för reformen bör utformas så att de fungerar under såväl normala förhållanden som vid händelser som ställer särskilt höga krav på samordning, informationsdelning och skyndsamt beslutsfattande. Implementeringen behöver ske stegvis, samordnat och med realistiska tidsramar. Det är också angeläget att nya eller utvidgade uppdrag, inte minst under omställningsfasen, behöver följas av en analys av resursbehov och finansiering, liksom behovet av eventuella långsiktiga strukturer och funktioner som krävs för att upprätthålla det reformerade arbetssättet över tid.

Genomförandet även behöver ta hänsyn till att flera av de kompetenser som reformen förutsätter, är nationellt begränsade resurser. Särskilt mindre regioner kan vara sårbara när det gäller tillgång till specialistkompetens. Det finns därför behov av långsiktiga strukturer för kunskapsutveckling, erfarenhetsutbyte och nationellt stöd som kan bidra till likvärdiga förutsättningar i hela landet.